

Transskription af:

Den yderste grænse

**13:2 Den Østrig-ungarske Nordpols-
ekspedition: Nyt land længst mod nord**

Vært og tilrettelægger: Bjørn Harvig

Medvirkende: Thomas Ubbesen, forfatter og journalist, senest som udenrigskorrespondent i DR, hvor han har dækket krige og konflikter overalt i verden. Thomas har desuden arbejdet to år på Thule-basen - 1200 km fra Nordpolen - med kommunikation for det amerikanske luftvåben og har en stor viden om Arktis ekspeditions historie

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen.

Intro: Du lytter til en podcast fra Nationalmuseets mediehus, Vores Tid.

Thomas Ubbesen: Det, man skal se for sig. Det er den her, de her... hvor meget... 15-20 matroser, der står derude og ikke ved, om de skal leve eller dø. De står med tjærefakler, får man at vide, og isen og der er 50 minusgrader, og det er virkelig seriøst koldt. Og så hører man det her smukke, smukke musik de bryder ud i, i sang. Det er en Madrigal af Petrarca fra middelalderen.

Bjørn Harvig: Ekspeditionsskibet Admiral Tegetthoff med en besætning på 24 mand forlod Tromsø i juli 1872, om bord var der, for os, der elsker og kender ekspeditions historie, en noget anderledes national sammensætning end normalt på den tids arktiske ekspeditioner, for den var nemlig Østrig-ungarsk og med folk fra Sydeuropa. I slutningen af august '72 blev skibet nord for Sibirien og øerne Novaja Zemlja, frosset fast i isen, hvorefter det drev rundt i områder, der var fuldstændig uden for kortet. Områder, som formentlig kun meget få folk tidligere havde sejlet i. Og så pludselig en dag uden at vide præcis hvor de befandt sig, stødte de på ukendt land, og så begyndte strabadserne. Jeg hedder Bjørn Harvig, og du lytter til Den yderste grænse, og vi er jo i gang med utrolige historier om ekspeditioner, der søgte derud, hvor ingen troede, det var muligt at komme. Og med i studiet har jeg min gode kammerat fra Eventyrenes Klub, Thomas Ubbesen. Godt at se dig Thomas.

Thomas Ubbesen: Ja, i lige måde. Det er sjovt.

Bjørn Harvig: Og du er jo lige kommet hjem fra en lang rejse. Det kan være, at vi kan høre lidt om den lige om lidt. Thomas, du er journalist, senest som udenrigskorrespondent i DR, hvor du har dækket krige og konflikter overalt i verden. Du har desuden arbejdet to år på Thulebasen tolvhundrede kilometer fra Nordpolen med kommunikation for det amerikanske luftvåben. Og så har du en stor viden om Arktisk ekspeditions historie. Og så er det jo sådan, at du har været på besøg her i studiet før, hvor du talte om Karluk-ekspeditionen. Og da vi slukkede for mikrofonerne, så spurgte du mig, om jeg nogensinde havde hørt om en østrig-ungarsk ekspedition i Arktis. Kan du huske det? Kan du huske hvad jeg svarede?

Thomas Ubbesen: At det havde du aldrig, og jeg må sige i den forbindelse i øvrigt, at det bekræftede mig bare i min fornemmelse af, at jeg stort set føler mig som det eneste menneske i det her land, der har hørt om den ekspedition.

Bjørn Harvig: Og så synes jeg lige, vi skal starte med dagens historie. Et ubegribeligt tilfælde, fordi. Du har lige rejst rundt i Østeuropa, og du sidder med en anden journalist, en god ven i en bil i Ungarn. Fortæl om det, Thomas.

Thomas Ubbesen: Det er en 4-5 dage siden, og jeg havde lige været i Ukraine og var kommet ud til den ungarske side og havde noget journalistisk arbejde, og ligger og kører rundt ude i grænseområdet mellem Ukraine og Ungarn sammen med min kollega. Og der er jo mange timer man tilbringer sammen med sin fætter, der er bag rattet, og man snakker om dit, dat og dut og Orban og Putin og Zelensky og så videre. Men på et eller andet tidspunkt, så begynder man også sådan mere random ting. Og så er der blevet lidt tavshed. Så nævner han han har en særlig interesse. Så, "Nå", spørger jeg så, "Hvad er det for noget?". Ja, det er noget, jeg aldrig har hørt om, siger han. Altså, jeg, Thomas, ikke? Det drejer sig om en østrig-ungarske ekspedition til Franz Josefs Land. Så siger jeg, "Stop lige en gang. I næste uge skal jeg hen til Bjørn Hartvig og fortælle om Tegetthoff-ekspeditionen til Franz Josefs land i 1872. Så hvad kan du fortælle mig? De havde i hvert fald planer om at lave en dokumentarfilm, og de havde været oppe på Svalbard og lave en promo af de første optagelser, og nu var de i et eller andet vakuum, for man kan ikke komme til Franz Josefs Land under de gældende, altså det vil Putin under ingen omstændigheder tillade. Så den lå lidt på pause dette projekt, men vi var i hvert fald to i den bil, der lige pludselig vidste temmelig meget om Tegetthoff-ekspeditionen.

Bjørn Harvig: Og var lige rystede over, at den anden vidste noget om denne ekspedition.

Thomas Ubbesen: Der var to mænd, der blev ret mundlamme.

Hvor var det fantastisk. Og så kunne det være, at han spurgte dig om det samme,

Bjørn Harvig:

som jeg havde tænkt mig at spørge dig om, Thomas. Hvad er det, der er så fascinerende ved din historie? Og hvorfor er det egentlig, at du ved så meget om den?

Thomas Ubbesen: Jeg kan godt lide at læse Arktisk, rent artiksk ekspeditionsberetninger som sådan, men denne her, fascinerede mig fra første gang jeg hørte om det, var det der østrigungarsk. Det plejer at være amerikanere eller danskere eller nordmænd osv. Men her har vi altså Østrig-Ungarn og hvad har de med den sag at gøre? Det er jo helt ude i hampen. Det viste sig, ved mit første tjek på det her, så viser det sig, at historien er, at ja, de har været oppe, de har opdaget det sidste stykke europæisk land, som man ikke vidste eksisterede, og de har plantet det østrigungarske flag, der var oppe i isen dengang i 1873-74. Og så har jeg bare ikke kunne slippe denne her tanke om, at deroppe i isen og mørket og kulden og mellem isen, der ligger der et fuldstændig ubrugelig stykke land med et østrig-ungarsk flag i kejser Franz Josefs land.

Bjørn Harvig: Hvad skulle ekspeditionen?

Thomas Ubbesen: Det starter med, at der er en, og det tror jeg også i den podcast, jeg har været inde på flere gange. De her forestillinger om, hvad der egentlig er oppe i Arktis er der et varmt ocean oppe mod Nordpolen eller...? Det er et projekt at få fastlagt, et andet det er hovedprojektet, det var Nordøstpassagen, altså det der med, at hvis man kunne finde en vej nord om Sibirien over til Beringstrædet, der så komme ned til Asien og ad den vej, så kunne det blive rentabelt, så kunne man sende skibe af den vej. Og så i stedet for at sejle syd om Afrika og Suez, spare pengene for Suez-kanalen, så kunne man sejle den vej. Den hedder den Østrig-Ungarske kejserlige Nordpolsekspedition. Men, det handlede om at finde Nordøstpassagen, som ikke var blevet kortlagt på det her tidspunkt, så det skulle de op og lede efter.

Bjørn Harvig: De sejler af sted 13. juli 1872 på det her skib, der hedder Tegetthoff. Skal vi lige have præsenteret nogle af de væsentligste karakterer? Jeg har skrevet marineofficer, Weyprecht.

Thomas Ubbesen: Det er han, marineofficer. Og det er sådan, igen, Østrig-Ungarn har en flåde, ha? Østrig-Ungarn flåden, den har han været marineofficer i. Og haft en lang karriere og har ikke nogen videre, faktisk ingen, erfaring i Arktis overhovedet. Men han er god til at sejle med skibe. Det er en tysk geograf, som ligesom sætter det i værk. Petermann, hedder han. Men, men, men, Weyprechther bliver kaptajn på skibet, og han skal... Der er to chefer. Weyprecht skal være chef for sejladsen gennem havet og gennem isen og så videre. Og så er der Julius Payer. Han er nummer to. Han er officer i hæren, og han skal så stå for alt, hvad der har at gøre med... På land. Hvis der overhovedet er noget land der over, det ved de jo ikke, om der kommer. Men hvis der gør det, så er det ham, der er chef. Og han har faktisk været på en Grønlandsekspedition, og det kan vi vende tilbage til en anden gang. En tysk Grønlandsekspedition og lærte at køre med hundeslæde, og han regnedes på daværende tidspunkt for måske Europas bedste hundeslædekører... Så derfor.

Bjørn Harvig: Hold da op! Så der er trods alt nogle kompetente folk med?

Thomas Ubbesen: De to er kompetente, og så er der resten af mandskabet. Der var 24 i alt. De er primært italiensktalende. Der var ikke noget i Italien, eller det var lige etableret i hvert fald. Men sydeuropæere. Og det var blandt andet fordi Weyprecht sagde, at til en Polar ekspedition, der var det en rigtig god idé at have udlændinge med, fordi de er muntre folk, i stedet for nogle

tungnemme vikingetyper som os, som går og bliver deprimerede oppe i mørket. Så nogle glade, syngende, syngende udlændinge. Det bliver meget hyggeligere på den måde.

Bjørn Harvig: Det kunne være, han havde ret i det, måske. Hvordan, hvordan går det så? De sejler jo af sted fra Tromsø og kommer op i det her enorme vand nord for Novaja Zemlja, som er de her kan vi kalde dem lange, smalle, ubeboede øer nord for Sibirien.

Thomas Ubbesen: De områder er kendte, fordi der har siden, det ved jeg ikke. Siden middelalderen har man sejlet derop og fanget hvalrosser og kogt olie og sådan noget. De er som sagt ikke beboede. De er der, og det er kortlagt. Men, men alt hvad der lå nordøst for Novaja Zemlja var ukendt terræn. Så de sejler ud af, sejler ud af Tromsø, nord om Norge og nord om Novaja Zemlja, og så kommer de ud i det her farvand, som lige præcis det her år har den hårdeste isvinter. Det er allerede der bliver planerne torpederet for alvor. De kommer ud i den hårdeste arktiske isvinter, man kan forestille sig. Allerede i august tror jeg, det er, der fryser deres skib fast.

Bjørn Harvig: Hold da op!

Thomas Ubbesen: I august. Hvis man leder efter Nordøstpassagen, så vil man altså gerne have åbent vand i august og helst også over i september. Og så var det meningen, at de skulle ifølge planen overvinde et eller andet sted midtvejs nord for Sibirien. Og så næste forår eller næste sommer, så skulle man sejle videre. Og det var meningen, at det hele skulle overstås på to år, og de havde proviant til to et halvt år tror jeg. Men så langt kom de ikke. De kom ikke ret langt. De kommer op til pakisen der nord-øst for Novaja Zemlja og derfra kan jeg godt sige med det samme, at her mistede de alt styring med det her projekt. De anede ikke, hvad det var, hvor de kom hen, eller om de ville komme til at opdage noget overhovedet.

Bjørn Harvig: Fordi isen driver dem vilkårligt.

Thomas Ubbesen: Isen bliver tykkere, og der kommer 9 meter is ind under dem. Altså isen pakker sig ind under skibet og løfter det op, hvilket jo også giver dem en klar oplevelse af, at her kommer vi aldrig ud igen. Det er utænkeligt at forestille sig, at 9 meter is på en eller anden måde skulle smelte eller forsvinde under dem igen, og de bruger mange anstrengelser på at hakke og flå og sprænge is i forsøg på... men de ved godt, at det er omsonst. Det her skib kommer aldrig nogen sinde fri, og det... Uden at foregribe begivenhedernes gang, så kan jeg godt sige nej, Tegetthoff bliver i denne her klump is, indtil denne her historie er slut.

For evigt. Hvad ved vi om livet om bord? Forholder de sig muntre indtil videre?

Bjørn Harvig:

Thomas Ubbesen: De bliver ikke ramt af i samme grad af arktisk depression, ikke den første vinter i hvert fald, som man har hørt det ved mange andre ekspeditioner. De er i den heldige situation, at der er som sagt mad til mindst to et halvt år, og der er også drikkevarer, der har en betydelig rom-ration, som de har stor fornøjelse af. Det bliver sådan en slags valuta ombord på skibet. Dem der ikke drikker, kan jo sælge deres rom-rationen til andre, så der bliver der bliver i det mindste spist og drukket lidt. De har også en stor stor julefest, f.eks. hvor der bliver sunget salmer og der er en overdådighed. Der er en menu, du ved, som på en bedre fransk restaurant i fransk Le Siècle med tolv retter med kanapéer og gåseleverpostej og alt det her champagne. Så på den måde er det udmærket, det der ikke er så udmærket, det er at skibet er fugtigt, der kommer fugt ind og deres soveposer bliver drivende våde og fryser til, og deres kahytvægge bliver... får et ispanser på indersiden. Og der en der beskriver og nedenunder hans seng, der ligger der en lille gletsjer, der bare vokser dag for dag og der er mørkt og koldt og klamt, ikke. Så på den måde er det så rædselsfuldt som det nu engang er, når man er oppe i arktisk under relativt primitive forhold.

Bjørn Harvig: Hold da kæft.

Thomas Ubbesen: Og noget skal tiden jo gå med. De laver en krystalby ude på isen med skoler og kirker og katedraler og slotte og så videre. Den er tre mil lang. Altså man går ned af en gade, så kommer den her krystalby, for de havde ikke noget at lave. Se det for dig under stjernelyset der i den arktiske nat og månelysset. Så har de den her fantastiske by krystalby, de kan gå rundt i. Et andet projekt, det er cheferne der sætter dem til det. Det er at, okay, nu er vi her, og hvis ikke vi slipper fri, og det er der god grund til at frygte, så er der jo aldrig nogen nogen, der vil høre, hvad vores skæbne blev. Så det vi skal gøre nu, det er at samle flasker ind, hvilket de gjorde. Du kan selv forestille dig, hvordan de tømte dem, og så sender en besked til verden om hvor vi er henne. Altså koordinaterne, breddegrad og længdegrad og skibets skæbne indtil videre, hvad vores videre planer er, og de blev så proppet ned og forseglet i de her flasker. Og så bruger man et antal og mange, måske hundrede eller flere ned i isen og dumper de her flasker ned i og de flasker er så, ja, jeg har ikke tal på hvor mange der dukkede op, så Tegetthoffekspeditionen har givet lyd fra sig med ujævne mellemrum lige siden. Det er muligt vi stadig kan... Der kan komme post fra dem igen.

Bjørn Harvig: Men Thomas, det er noget vi har drømt om, som drenge. Og stadig gør. Tænk hvis man kunne finde en flaskepost.

Thomas Ubbesen: Jeg har selv stået på min fars skib du ved, ude i Nordsøen og kastet flaskepost over bord og guderne må vide hvor de er endt. Men ja, selvfølgelig...

Bjørn Harvig: Oppe nordpå. Ha. Jeg tænker vi måske også har et smukt højdepunkt, inden det begynder at gå noget galt, og strabadserne begynder at dukke op. Det nytårsnat den første vinter.

Thomas Ubbesen: Igen. Det er da godt, vi har et muntert folkefærd om bord, af italienere. Men, men, men, det bliver mig. Det bliver meget stemningsfuldt. De går ud på... For det første får de jo champagne og et dejligt måltid mad. Og der er sådan en blandet stemning af, dels kommer vi til at overleve det her?, der er faktisk meget, der tyder på, at det gør vi ikke. Men, men det er nytårsnat, og alle har hjemve og de italienske glade matroser, de går ud på isen og står der i polarnatten med harmonikaer og spiller og synger det nye år ind. Og en af dem, det er det her.

[Korsang]

Thomas Ubbesen: Det, man skal se for sig, det er denne her, de her var meget 15-20 matroser, der står derude og ikke ved, om de skal leve eller dø. De står med tjærefakler, får man at vide. Og is, og der er 50 minusgrader, og det er virkelig seriøst koldt. Og så hører man det her smukke, smukke musik, de bryder ud i, i sang. Det er en madrigal af Petrarca fra middelalderen. Den hedder Solo e pensoso i più deserti campi', og jeg har en oversættelse her, som hedder, og det er jo bevægende, når man tænker på situationen: "Ensom og i tanker vandrer jeg gennem de yderste marker med tøvende, langsomme skridt, og øjnene fører jeg med tanke på flugt omkring, hvor menneskespor sig i sandet printer". [madrigal fortsætter]. Det er altså... De har godt vidst, hvad det var. Ikke et tilfældigt valgt. De har også godt været klar over, hvor, formentlig, hvor håbløs deres situation er. De. Der er intet menneske mig bekendt, der nogensinde har overvintret så tæt på Nordpolen som det her.

Bjørn Harvig: Hvad beslutter ekspeditionsledelsen at gøre nu? De har et skib, der sidder ubehjælpeligt frosset fast? Det kommer de formentlig til at gøre for evigt.

Thomas Ubbesen: Her kommer der et langt spænd fra denne her nytårsnat, som vi lige er inde på. Der går faktisk frem til slutningen af august, hvor de bare sidder i denne her... Der sker ingenting i realiteten. De har bare denne her. Dagslyset dukker selvfølgelig op og bliver til 24 timer i døgnets lys. Men de har jo ikke noget, de skal. De kan ingenting. De kan ikke hugge, så de kan ikke sprænge sig løs. De kan. De tager nogle, nogle nogle målinger. Men, men men der er ikke rigtig noget at rapportere, og de har ikke opdaget noget. Altså hele denne her ekspedition. De kommer sandsynligvis til at dø alle sammen. Ekspeditionen er i virkeligheden en fiasko. De har ikke opdaget noget nyt land, og de har slet ikke opdaget nogen nordøstpassage. Så der sker ikke noget.

Bjørn Harvig: Driver de, Thomas?

Thomas Ubbesen: De er jo frosset inde i denne isklump, og de bevæger sig i forskellige tempi op. Først den ene vej, så den anden vej, men generelt nordøst. Nordøst og temmelig langt. Og så er det på et tidspunkt i slutningen af august og d. 1873. Der er tåget, fordi vandet lægger sig oven på isen, og det kaster en masse tåge damp af sig, så letter tågen, og så ser de for første gang siden de så toppene af Novaja Zemlja, så ser de noget mørkt derinde, og det er land.

For første gang i et år.

Thomas Ubbesen: For første gang i et år. Et land som intet menneske. Det kan man sige med sikkerhed, der intet menneske har set det nogen sinde. Så det er virkelig jomfrueligt terræn, de kommer til. Og der udbryder jubelscener, og de bliver begejstrede, for lige pludselig giver det en eller anden form for mening trods alt. Nu har de dog fundet land. Vi har fundet det sidste stykke Europa i virkeligheden liggende heroppe, ikke, så det er den gode nyhed. Den dårlige nyhed er, at... Der er flere beskrivelser af det hos deltagerne. Det er det mest gudsforladte, trøstesløse land, man overhovedet kan forestille sig, det er, jeg tror hundrede og tooghalvfems øer er for 85

Bjørn Harvig:

procents vedkommende dækket af gletsjer, altså af tykt ispanser, så det er klipper ud til vandet. Og så er der det her gletsjer oven på. Og så er der et kæmpestort øhav, som er frosset til. Der er ikke den mindste smule vegetation overhovedet, så det er sort og hvidt og gråt. Det er, hvad der er der oppe, og det er som beskrevet tidligere. Det er det mest gudsforladte sted på jorden.

Bjørn Harvig: Nu ser de land. Land som aldrig er blevet set før, og der kan de så forlade skibet og gå i land eller hvordan?

Thomas Ubbesen: Det tager sin tid. Vi er i den periode, hvor der dukker åbne sejltreder op, så man kan ikke bare lige hoppe af skibet og så galopere op på det her nye land, der går. Der går en rum tid, før de overhovedet, før det første menneske kommer til at sætte sin fod på Franz Josefs land. Jeg tror, der går to-tre måneder. Men så går de jo med bulder og brag, som europæere gør, i land og planter det østrig-ungarske flag på kysten og siger, at nu tilhører det her Franz Josef, Kejser Franz Josef I.

Bjørn Harvig: Og så står de jo her nu, hvad... vi er i efteråret 1873.

Thomas Ubbesen: Og vi er faktisk helt ovre i november, og mørket er faldet på så langt.

Bjørn Harvig: Så nu er de i gang med en ny polarnat?

Thomas Ubbesen: Nu kommer næste polarnat.

Bjørn Harvig: De har mad nok? Rationer.

Thomas Ubbesen: Mad er nok, men skørbug er begyndt at indfinde sig. De har også de der ting, man ved virker mod skørbug, ikke, ærter og citronsaft, men det virker ikke hundrede procent. Så de første tilfælde af skørbug, altså folk bliver mere og mere elendige på alle mulige måder. Og den her vinter er en kamp for overlevelse. Altså de bliver syge og sygere, og det første dødsfald finder sted. En der hedder Otto Krisch, som får tuberkulose og skørbug og kombinationen af det, og så dør han. Det er så et af de allerførste mennesker på Franz Josefs land, han bliver også begravet.

Bjørn Harvig: Ja, ham begraver de på det, der hedder Wilczek-land, ikke?

Thomas Ubbesen: Ja lige præcis. Så et eller andet sted, så står der jo så et kors på en varde deroppe i Franz Josefs Land, og det har vi det første, det første døde menneske på den her afsidesliggende kyst.

Bjørn Harvig: Thomas, hvad er ekspeditionsledelsens plan.

Thomas Ubbesen: I februar, der bliver holdt et officersmøde på skibet, hvor de går i enrum. Altså matroserne kan ikke deltage. Der beslutter ledelsen, at der skal være en handlingsplan. Og så kan du jo med god grund spørge: Hvad skal den handling gå ud på, de har ikke rigtig nogen steder at gå hen. De foreligger så matroserne, at nu vil jeg så komme her til, og vi har opdaget nyt land, så det er vores pligt overfor hans kejserlige majestæt Franz Josef den første er at kortlægge så meget som muligt af det her land, så vi har opnået resultater her. Så langt, så godt. Og hvad så bagefter? Så tager vi til Europa, men der er ikke. Der er ikke nogen, nogen. Nogen nogen forklaring på, hvordan pokker de skal bære sig ad med at komme til? Det lyder ret godt. Det lyder godt. Det er det eneste de kan komme op med. Så. Så det korte af det lange er, at det er projektet de laver, tre, eller planlægger tre slædeekspeditioner ud fra skibet, som ligger... Skibet ligger i den i den sydligste gruppe af Franz Josefs land-øerne, og de ved ikke, hvad der ligger nord for. Så februar går, og de kommer over i marts, og de laver de her ekspeditioner, og hver eneste af de her slædeekspeditioner kunne vi lave i hver sit podcastindslag omkring. Hver eneste af dem er helt ude på det yderste overdrev, hvor man kan overleve og bare sådan noget de trækker på slæder med, jeg tror det er 850 kilo på trukket af fire mand og en hund. Det burde ikke kunne lade sig gøre, men det gør de. Højdepunktet på de her tre ekspeditioner, der er, hvor de når op til Kap Fligely. Det er faktisk det nordligste punkt på Franz Josefs land. Det er et kap. Det er et næs, som stikker ud i Polarhavet. Så kan de ikke komme længere. Det de ser nede for for foden af næsset, der er der en åben revne, som de ikke kan forcere. Der skal ikke andet end 10 meter vand til. Kan man ikke komme over. Så står de deroppe og kigger ud over Polarhavet mod nord. Men her er lige en beskrivelse, for de nedlægger også en beretning, vardeberetning heroppe på Kap Fligely. Foran dem ligger intet sejlbart hav, kun en kæmpemæssig, kun et kæmpemæssigt åbent område, kantet af gammel is. Ude i horisonten flimrer skybjerge. En sidste gang tegner premierløjtnanten med løst hånd nogle linjer på papiret, Kap Felter, Kap Sherard Osborn og sydspidsen af Petermann land. De rammer det østrig-ungarske flag nede i den stenede undergrund, sænker flaskeposten ned i et klippeskærers frosne ord: en meddelelse til fremtidige vidner. Kap Fligely 12. april 1874. Toogfirs grader, fem minutter. Nordlige punkt. Hertil og ikke længere".

Bjørn Harvig: Wauw! Og så tyve år senere, så kommer der faktisk folk der oppe på Fligely.

Thomas Ubbesen: Jeg kan så afsløre så meget, at efter at Franz Josefs land er blevet opdaget af den her ekspedition, og det kommer til verdens kendskab, så bliver det et populært udgangspunkt

for nordpolekspeditioner. Så i de efterfølgende årtier kommer der den ene mere eller mindre bizarre nordpolekspedition efter den anden, som kommer op til Franz Josefs Land og starter med Nordpolen uden held.

Bjørn Harvig: De vender tilbage til skibet, der stadig sidder frosset fast, og så vidt jeg husker, så var anden del af denne her masterplan, efter de havde optegnet landet, det var, at nu skulle de hjem til Europa. Det lyder jo helt vanvittigt.

Thomas Ubbesen: Jamen Bjørn, hvordan vil du foreslå man kommer hjem til Europa derfra?

Bjørn Harvig: Man går på isen.

Thomas Ubbesen: Men, den holder jo op. Det ved man med sikkerhed, hvis man hvis man går et eller andet antal 20-30-50 kilometer mod syd, så kommer man til åbent vand. Så stopper isen. Du ved, hvordan det er arktiske ekspeditioner. Vi er ovre i det her land, hvor hvor ting er hinsides, hvad der burde kunne lade sig gøre. For det første kommer Payers og hans folk tilbage op fra Cap Fligely, og de får nogle dage til at til at sunde sig. Og så kommer den tredje slædeekspeditionen finder sted, og så har de ligesom gjort, hvad de synes, de kunne. Og den officielle beskrivelse af ekspeditionen og meget, meget smukke kort, som de har tegnet deroppe er meget overbevisende. Men de kom tilbage til skibet og så jeg anden del af handlingsplanen der, så vi skal til Europa. Hvordan gør vi det? Skibet, det kan vi godt glemme. Altså Tegetthoff er fortabt. Det kommer aldrig ud af denne her isklump, der sidder fast i. Det de gøre, er, at de tager robåde. Der er store robåde om bord, altså pænt store robåde og sætter dem på oversize, store slæder eller meder, i virkeligheden. Så stiller de de her tre både oven på, og så fylder de dem med proviant til rejse. Altså udstyr af enhver art. Så igen, så er vi oppe i nogle klodser på meder, som vejer over 1 tons stykket. Og tænk lige på. Der er en der er død. Men der er 23 mand tilbage. Afkræftede. Mange af dem er syge, og nogle af dem har alle mulige symptomer på skørbug.

Bjørn Harvig: Nej, nej, nej.

Thomas Ubbesen: Så jeg vil sige på det her tidspunkt, der tegner det virkelig ikke ret godt. Jeg kan... Det er svært at forestille sig, hvordan de skal komme levende tilbage til civilisationen, men de begynder at trække de her både og. Det viser sig, at de kan kun trække i en af gangen, fordi de er så tunge. Så det er alle mand til en båd og så trækker man den måske i løbet af et døgn en kilometer frem, og så går man tilbage og så den næste både en kilometer frem og sådan køre. Du kan se tempoet i det her. Da der var gået to måneder på den her måde og er fuldstændig udslidte og udbrændte og ikke et gram fedt tilbage på kroppen. Kan de stadig se skibet.

Bjørn Harvig: Nej, nej, nej

Thomas Ubbesen: Længere var det ikke kommet. Og så er der i øvrigt også en anden... Der er mange faktorer, man skal have med. Det er også det her med, at isen er jo i bevægelse, så den kan sagtens bevæge dem tilbage til dér, hvor de kom fra. Altså hvis de bevæger sig med denne her sneglefart frem.

Bjørn Harvig: De går mod syd, og isen bevæger sig mod nord herude.

Thomas Ubbesen: Der er tegn på, at der er nogle af de her, som hellere vil tilbage til skibet, fordi de har det trods alt godt i deres køje. Så kan man ligge og dø i sin køje i stedet for. I stedet for det her fuldstændige håbløse projekt. Men de fortsætter og fortsætter og fortsætter og det er sneglefart, og det er få hundrede meter af gangen, og det bliver værre. Der er isskruninger, som man kender fra og til, som man skal hakke sig igennem med 1 ton både på slæb igennem det og så kommer man til revner i isen. Eller hvad hedder det? Våger på et eller andet 25 meters bredde, og så skal man pakke det hele ud og sejle over til den anden side drivvåde og hive dem op på den anden side med Samtidig tror jeg, du kan se det for dig. Det er fuldstændig rædselsfuldt, som det altid er på den her slags ekspeditioner i den her epoke. Det er det, man kalder 'den heroiske epoke' i arktisk historie,

Bjørn Harvig: Hvor skibene var lavet af træ, og mændene var lavet af jern?

Thomas Ubbesen: Noget i den stil. Men så vidt jeg kan huske, så er vinteren mindre hård?

Thomas Ubbesen: Situationen var den, at året i forvejen havde været en mega hård isvinter, og det var det der førte til hele kalamiteten her. At det gik så galt som det gik. Den her sommer, som de var på vej ind i den var det stik modsatte. Det var en mild sommer, så som. Det var et lykketræf, fordi det var sådan en ud af 10 somre er på den her måde i Arktis. Men det her lykken tilsmilede dem på det her punkt, og de når ud til, før man normalt ville kunne håbe på det, når de ud til åbent vand, så. Så so far so good. Så kan de sætte bådene i vandet, og så kan man. Mandskabet kommer om bord på de her tre både, som det handler om. Og så er det jo ikke fordi udfordringerne ligesom er overstået på det her tidspunkt. Fordi de skal jo videre til Europa. Og det nærmeste punkt er nu, det er Novaja Semlja, og jeg tror, vi har snakket om det tidligere. Det er jo gudsforladt også. Der er ingen mennesker overhovedet. Det har, mig bekendt, aldrig været beboet af andet end sovjetiske soldater senere i historien. På det her tidspunkt er der ingenting, men de kommer om bord i bådene, og de ror i to eller tre døgn. Og igen lykketræf, der kommer... Der bliver ingen storm, for hvis der kom den mindste smule storm, så har de været færdige. Ingen storm, og de når faktisk frem til noget af Novaja Semljas kyst.

Bjørn Harvig: 23 mand er i live.

Thomas Ubbesen: De ser nu Novaja Semlja som paradisisk i forhold til det Franz Josefs Land, som de har, som de har tilbragt al den tid på, fordi der er en lille smule grønt, der er lidt lav, og der

er nogle, jeg ved ikke nogle moskusokser er der et eller andet. Der er en smule tegn på liv, men ingen mennesker, så det hjælper dem jo ikke. Og det er hvis man ser på kortet, Novaja Semlja, de er altså temmelig store de her store ø-klodser og der er langt ned til den sibiriske kyst. Men de ror og forsyninger er i øvrigt ved at slippe op her. De ror også forbi et i forvejen udlagt depot, som var blevet lagt ud forud for ekspeditionen. Det kommer de til at rode forbi i tågen, så de mister den chance, der er. Og igen, så er vi ude i sådan: nu går den ikke længere. Nu går den simpelthen ikke længere, og de kommer ind i den ene bugt efter den anden. Intet. Der er ikke spor af noget som helst og ingen mennesker. Og det og vinteren begynder så selvfølgelig også at nærme sig. Her griber det guddommelige ind, nok en gang, fordi de finder en russisk fiske- stort fiskefartøj, som er deroppe for at, jeg ved ikke, fange hvalrosser og fisk. Hvad er chancen for det? Men de bliver modtaget af russerne, og russerne forstår hvem de er, faktisk, til deres egen overraskelse, fordi det viser sig, at de har udstedt disse russere på det her skib. Det er fartøj er udrustet med et dokument udstillet af sig selv, som siger, at hvis de finder overlevende fra den her Tegethoff...

Bjørn Harvig: Nej, er det rigtigt?

Thomas Ubbesen: Ja, så de ved godt hvem de er. Til alles overraskelse, så er de her russere, de er fuldstændig nede i støvet over dem, fordi de har faktisk zarens egen underskrift på, at de skal tage sig af de her folk, hvilket jo også er et lykketræf. Og det gør de så. Jamen, der er en happy ending på det her. For så vidt denne her ekspedition til er imod virkelig alle odds. Så kommer de alle sammen levende til, for det første til Vardø i Norge, og så starter derfra et triumftog. Man kan se det for sig. Ned gennem Europa, hvor telegrafene er opfundet. Og nyheden foran for dem. Og jo længere de kommer ned. Først til Oslo og senere København og i hvert fald til Hamborg. Kæmpestor fæstning hele vejen ned til Wien, hvor de bliver modtaget som de helte, de er. Så fuldstændig fantastiske. Det burde ikke være muligt at overleve i den her situation, men 23 ud af 24 klarede det.

Bjørn Harvig: Og hvad har vi så? Så har vi opdagelsen af nye øer. Vi har også en på den tid højderekord dengang man kunne gøre det. De slår Ross' 50 år gamle, hvad kan vi kalde det, rekord for at nå længst mod nord...

Thomas Ubbesen: Højest nord, som man gik meget op i på det tidspunkt? Ja, altså de havde jo som sagt været de første mennesker, der havde overvintret så højt mod nord, så det havde de da. Og så er der denne her, som vi var inde på i starten. Denne her fuldstændig, også i deres øjne, unyttige klump land, der var oppe, som aldrig nogen sinde vil kunne blive brugt, bruges til noget. Men det havde de dog opdaget. Så på den måde altså det var ikke... det er jo ikke brugbart. Man kunne tage derop og hente ressourcer eller noget, men de havde da kortlagt et stykke, et hvidt, en hvid plet på landkortet. Det var man tilfredse med.

Bjørn Harvig: Thomas. Afslutningsvis skal vi have fortalt, hvad der egentlig er sket med Franz Josefs Land, for det bliver jo fundet af et imperie, der så nogle år senere ikke findes mere.

Thomas Ubbesen: Det er meget let at gøre sig selv til ekspert i Franz Josefs Lands historie. Der er kun lige den her historie, som startede i 1872. Øerne ligger selvfølgelig stadigvæk deroppe, men det var... Du har ret, og det er også det, der fascinerede mig. Det var Østrig-Ungarns territorium. Så for what its worth. De vidste ikke, hvad de skulle bruge det til. Men flaget var plantet der. Men det, der skete, det var at så kommer Første verdenskrig jo i 1914, og der er Østrig-Ungarn i krig med Rusland fra dag et, og det afstedkommer, at russerne sender en ekspedition op til den østrigungarske øgruppe deroppe og planter det russiske flag. Så i 1914, jeg ved ikke, om det gælder folkeretslige, eller om det holder under international ret. Men russerne plantede deres flag der, så det dermed var erklæret russisk territorium og så går der 10 år, og så er det blevet til Sovjet, og Sovjet tager også op og planter det røde banner deroppe, som gør, at nu er det, nu er det et Sovjet under Arkhangelsk Oblast, i øvrigt ved jeg, at der efter har det... For det første, har det været rimelig unyttigt. Det havde været en no-go zone, det er ikke sted russerne vil have andre udlændinge til at kigge på, så der har været noget militærbaser deroppe, der har været... Det er deres, Sovjets, er Sovjets nordligste militærbase. Det er nu Putins nordligste usinkbare hangarskib, som de kalder det mod nord, og det ses som en militær trussel mod Thulebasen hen over... Hvis du kigger hen over Nordpolen fra toppen af Franz Josefs Land, så kommer man til Thulebasen, og de to baser sidder så og kigger på hinanden hen over Nordkalotten. Og så var der min ven, der har været oppe og lave dokumentarfilmen, troede han, indtil full scale invasionen af Ukraine for et par år siden. Der er ikke udsigt til, at de kommer op at filme der foreløbig fordi det er fuldstændig lukket og lukket territorier, der sidder 180 russiske soldater i dag, og det er befolkningen.

Bjørn Harvig: Hold op, hvor har det været spændende, Thomas. Det er altid spændende at få besøg, og så dukker der nye ideer op hver gang.

Thomas Ubbesen: Vil du have flere?

Bjørn Harvig: Ja, den tager vi, når vi slukker mikrofonen. Det er ikke sidste gang du er på besøg. Tusind tak for din tid.

Thomas Ubbesen: tak

Bjørn Harvig: Den yderste grænse er produceret af Bjørn Harvig og Kristoffer Errboe Roland Mont fra Vores Tid. Redaktør er Troels Donnerborg og Rikke Caroline Carlsen. Hvis du vil høre flere spændende historiske podcasts, så klik ind på Vorestid.dk eller der hvor du normalt finder din podcast.

Outtro: Du har lyttet til en podcast fra Nationalmuseets mediehus, Vores tid.

Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus

13:2 Den Østrig-ungarske Nordpolsekspedition: Nyt land længst mod nord

Produceret af Vores Tid